

Tieteessä tapahtuu -lehti kokoaa yhteen eri tieteenalat. Se on foorumi ajankohtaisille ja yleis-
tajuille tiedeartikkeille sekä keskustelulle tieteestä ja tiede-
politiikasta.

TOIMITUS

Päätoimittaja: Ilari Hetemäki
Toimitussihteeri (kirja-arvostelut,
ilmoitukset): Tiina Kaarela
Ulkoasun suunnittelu: Camilla
Pentti

Snellmaninkatu 13,
00170 Helsinki
Puh. (09) 228 69 227
tieteessatapahtuu@tsv.fi

TOIMITUSNEUVOSTO

Professori (emeritus) Leif C.
Andersson, filosofian tohto-
ri Katja Bargum, päätoimittaja
Ilari Hetemäki, professori Peter
Johansson, dosentti Tuija Laine,
yliopistonlehtori Nelli Piattoeva,
toiminnanjohtaja Lea Rynänen-
Karjalainen ja dosentti Leena
Suurpää (pj.).

OSOITTEENMUUTOKSET JA TILAUKSET

tilaukset@tsv.fi
Puh. (09) 228 69 254

JULKAISIJA

Tieteellisten seurain
valtuuskunta
Painos 7 200 kpl
Ilmestyy 6 kertaa vuodessa
35. vuosikerta
Lehdestä ilmestyy myös
verkkoversio:
www.tieteessatapahtuu.fi

Seuraava numero ilmestyy helmi-
kuun puolivälissä. Julkaisemme
siinä tapahtumatietoja, jotka on
lähetetty viimeistään 22.1.2018
osoitteeseen: toimitussihteeri@
tieteessatapahtuu.fi

ILMOITUKSET

1/1 takakansi 550 € (4-v.)
Takakannen sisä sivu 480 € (4-v.)
Sisäsivut (4-v.) 540 €
1/1 (mv) 480 €
1/2 sivu (mv) 280 €
Myynti: puh. 0400 467 195 tai
ilmoitukset@tieteessatapahtuu.fi

ISSN 0781-7916 (painettu)
ISSN 1239-6540 (verkkolehti)

Pieksänprint Oy,
Pieksämäki 2017

PÄÄKIRJOITUS

YLIOPISTO ON MYÖS SYMBOLI

Suomi täyttää sata vuotta, ja olemme kuulleet paljon puhetta kansakunnasta ja kansalaisuudesta. Mutta me tutkijat olemme kansalaisia myös valtakunnassa, joka juhlii pian tuhatvuotispäiväänsä.

Puhun tietenkin yliopistoista. Euroopan vanhin, Bolognan yliopisto, perustettiin vuonna 1088 vapaan opetuksen työssijaksi. Vuona 1158 keisari Fredrik I Barbarossa antoi sitten juhlallisen takuun sen riippumat-
tomuudelle kaikista vallanpitäjistä.

Yliopistot ovat kansallisuusrajat ylittäviä, transnationaalisia. Eräässä mielessä yliopistoa voi verrata palkka-armeijaan. Se värvää joukkoihin-
sa sotilaita sieltä, mistä niitä on saatavilla, kansallisuudesta piittaamatta. Sillä on condottierinsä ja jalkaväkensä.

Ja tuossa armeijassa kaikki me tutkijat marssimme pienen hetken. Henkilökohtaisesti olen ylpeä ja kiitollinen, että minulle on suotu mahdollisuus kulkea muutama vaatimaton askel tämän armeijan mukana.

Armeijan, jossa marssivat Galileo ja Newton. Armeijan, jossa marssivat Tuomas Akvinolainen, Charles Darwin ja Ludwig Wittgenstein. Priikaatissa, jossa kulkivat myös Einstein, Maxwell ja Faraday sekä monet, monet muut, kaikki nuo sadat, jotka henkilökohtaisesti olen tavannut ja tuntenut ja jotka kaikki ovat epäröimättä ilmoittaneet kansalaisuudekseen ylikansallisen.

Me kaikki tiedämme, että yliopistot kautta maailman ovat vaikeuksissa. Vallanpitäjät eivät ole malttaneet pitää näppejään erossa armeijastamme. Se on luonnollisesti ymmärrettävää, sillä heidät on valittu edustamaan sitä veronmaksajien joukkoa, joka kustantaa aseemme ja varustemme.

Siksi moni päättäjä tuntee kiusausta yhtyä seuraavaan, vuoden 1919 nobelisti Johannes Starkin ajatukseen: ”Tutkija ei ole olemassa vain itsensä tai edes tiedettään varten. Sen sijaan hänen tulee työllään palvella ensimmäiseksi ja pääasiassa kansakuntaa.”

Saksalainen Stark jatkoi: ”Tämän vuoksi kansallissosialistisessa valtiossa tieteelliset johtotehtävät tulee miehittää kansallistietoisilla saksalaisilla eikä kansakunnalle vierailta elementeillä.”

Stark oli niin kutsutun ”arjalaisen fysiikan” puolestapuhuja. Se valtasi Saksan yliopistot 1930-luvulla. Kannattajien mukaan kyseessä oli pohjoisen rodun arkijärkeen pitäytyvä ajattelu, jonka vastapooli oli ”juutalais-
ten spekulatiivinen fysiikka”. Jälkimmäisen näkyvin edustaja oli muuan Herr Einstein.

Arjalainen fysiikka on ääriesimerkki ideologisesta ohjailusta. Se on muistutus vaarasta, joka tuohon ohjailuun liittyy. Onnistuneesta ohjailusta en tiedä yhtään hyvää esimerkkiä.

Yliopisto on näet olemuksensa vuoksi huono renki. Siitä ei ole valtiolle tai talouselämälle luotettavaksi kuormajuhdaksi, sillä se on oikukas ja kesyttämätön kuin seepra. Tämän on saanut tuta myös kristillinen kirkko.

Kuten jotkut poliitikot tänään, satoja vuosia sitten katolinen kirkko kyllä kannusti tutkijoita mutta yritti samalla ohjailla tiedettä tärkeänä pitämäänsä suuntaan. Strategioistaan huolimatta sen merkittävimmät aikaansaannokset olivat kuitenkin eräänlaisia oheisvahinkoja.

Lukijoissa on varmasti monia, jotka muistavat kuin eilisen vuoden 1277 Pariisin oppituomiot. Katolinen kirkko, Pariisin piispa äänitorvena, pyrki tuolloin suitsimaan ajattelua julkaisemalla listan 219 niin sanotusta virheestä, joiden opettaminen tai esittäminen oli siitä eteenpäin kielletty kirkonkirouksen uhalla. Monet niistä liittyivät Aristoteleen ajatuksiin.

Rivistöjen toivotun suoristumisen sijasta vaikutus oli kuitenkin päinvastainen. Yhtäkkiä olikin sallittua spekuloida. Toki Maa on kaikkeuden keskus, myönteli esimerkiksi Kopernikus, mutta jos nyt kuitenkin hetkeksi oletettaisiin, ettei niin olisi-kaan. Mitäköhän sellaisesta hypoteesista seuraisi?

Me tiedämme kyllä, mitä seurasi. Siksi en ole huolissani ideologioiden tai poliitikkojen ohjailu-yrityksistä. Niistä yliopisto rimpuilee irti.

Olen kuitenkin huolissani ilmiöstä nimeltä totuuden jälkeinen aika. Olemmeko ehkä todistamassa maanjäristyksen kaltaista kulttuurimurrosta? Tiedettä vastaan hyökkäillään. Kansalaiset kyseenalaistavat tieteen menetelmän, joka on hidas ja kriittinen. Sanotaan, että on olemassa monta totuutta. Että tutkijat eivät omista yksinoikeutta totuuteen.

Poliitikkojen möläytykset kaiken maailman dosenteista heijastavat tätä sentimenttiä. Mutta poliitikot eivät ole uhka tai ongelma; he ovat oire. Kun he huudahtavat ”Ekspertit, mitä he tietävät”, he kanavoivat meidion tavoin aatevirtausta, joka juoksee synkkänä ja syvällä yhteiskunnassa.

Meidän tulee uskalttaa sanoa ääneen: kaikki mielipiteet eivät ole yhtä arvokkaita. Winston

Kuva: Helsingin yliopisto, Linda Tammisto.

”Yliopisto on näet olemuksensa vuoksi huono renki. Siitä ei ole valtiolle tai talouselämälle luotettavaksi kuormajuhdaksi, sillä se on oikukas ja kesyttämätön kuin seepra.”

Churchillia mukaillakseni, luvatkaamme siis taistella rannoilla, pelloilla ja kaduilla. Taistelkaamme kirjastoissa ja luentosaleissa, taistelkaamme seminaareissa ja hiljaisissa toimistoissa.

Yliopisto on myös symboli. Se edustaa sukupolvien ja kansakuntien ylitse ulottuvaa yleisihimillisyyttä. Se symboloi ihmisen pyrkimystä totuuteen. Se on monumentti sille, mikä meissä ihmisissä on parasta.

Meidän on puolustettava äänekkäämmin yliopistoa ja sen arvomaailmaa. Emmekä saa antautua milloinkaan.

KARI ENQVIST

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston kosmologian professori. Hän on juuri julkaissut Janne Saarikiven kanssa kirjan *Ainoa mikä jää*. Keskusteluja siitä, mikä on tärkeää (WSOY).